

DICK HARRISON: *Krigere og helgener. Vesteuropas historie 400-800 e.Kr.* (Oversat af Birgitte Brix). Gads Forlag. København 2001. 576 sider.

Den svenske historiker Dick Harrison udsendte i 1999 *Krigarnes och helgonens tid: Västeuropas historia 400-800 e.Kr.* Det er denne bog, der nu foreligger i en udmærket dansk oversættelse. Den omhandlede periode er ofte blevet kaldt for »den mørke middelalder«, både fordi vi undertiden vitterlig mangler kildemateriale, der kan oplyse om enkelte egne, enkelte tidsafsnits eller specifikke emners historie, men også fordi renæssancehistorikerne fandt, at det var i denne tid, at deres antikke forbilleder forsvandt med Romerrigetets forfald og undergang. Germanerne havde haft en væsentlig andel i denne udvikling gennem deres erobring af Romerriget – for således opfattede man dengang begivenhedsforløbet. Da de stod på et lavere udviklingstrin, talte man om en barbarisering af kulturen, og tiden måtte derfor blive mørk. I nyere tid blev perioden dog også inddraget af middelalderforskere, der ønskede at forstå forudsætningerne for samfundsforholdene i højmiddelalderen, og da blev tidsalderen ikke længere blot vurderet negativt, da en sådan betragtning ikke ville være relevant i den sammenhæng. Specielt efter Den anden Verdenskrig er perioden blevet studeret ud fra dens egne præmisser som enhver anden tidsalder, og da har man erkendt den kompleksitet, der hersker, og som gør det meningsløst at tale om lys og mørke. Det drejer sig for det meste om specialstudier, men samlede fremstillinger findes også; på de nordiske sprog i forbindelse med større Verdenshistoriske værker.

Det er derfor glædeligt, at der nu foreligger en selvstændig fremstilling af perioden på svensk og dansk. Det er ingen ringe præstation at kunne give en udførlig indføring i denne periodes historie ud fra den nyeste forskning, og alene forsøget fortjener påskønnelse. Forfatteren har utvivlsomt ret, når han hævder, at den almindelige opfattelse af epoken stadigvæk er, at der er tale om den mørke middelalder – i det omfang perioden overhovedet er bekendt. Den nyere forsknings resultater er stort set gået sporeløst hen over de mere populære fremstillinger, der således er med til fastholde den gamle betragtningsmåde. Det er forfatterens erklærede mål at gøre op med den ældre forskning, og han vælger ofte at diskutere centrale problemstillinger gennem en modstilling af de ældre, kendte fremstillinger og de nye, mere ukendte synspunkter, og i denne diskussion kan problemerne ganske effektivt belyses, uden man altid behøver at være enig i konklusionerne. Ofte indbyder de til videre diskussion, men det er netop i fin forlængelse af forfatterens egen arbejds måde.

Bogen er inddelt i fire hovedafsnit. I det første gennemgår forfatteren begivenhedshistorien i et afsnit, han kalder 'Et politisk skelet', fordi han er af den opfattelse, at meget mere kan det ikke blive på de ca. 110 sider. Han har selvfølgelig ret i, at nogen dybdeborende gennemgang kan der ikke være tale om, når man som han – prisværdigt – forsøger at dække hele det europæiske område med undtagelse af Norden. Til gengæld får man en bred orientering, der for det meste er velgørende befriet for fortidens sagnagtige opfattelse af folkevandringstiden. I de øvrige afsnit gennemgår han udvalgte aspekter af periodens historie. Det drejer sig om 'Menneskene, deres liv og næringsveje', 'Den tidlige middelalders idéverden: tro og kultur' samt 'Mennesket i samfundet: krig, lov, magt og køn'. I den sammenhæng mangler man unægtelig et noteapparat, selv om forfatteren dog som regel overordnet henviser til de diskuterende kilder eller forfattere. Bogen afsluttes ganske vist af ca. 50 siders bibliografi, tematisk ordnet. Den er meget nyttig, men den afhjælper ikke ganske de manglende præ-

cise notehenvisninger. Som man kan se af oversigten, kommer forfatteren vidt omkring i sin gennemgang, og teksten suppleres udmærket af et omfattende billedmateriale, hvoraf det meste er i farver. Bogen er velskrevet, og man mærker tydeligt forfatterens engagement, der dog desværre også kan føre til, at sproget undertiden bliver patetisk, undertiden bliver præget af talesprogets mere overfriske vendinger. Det gør imidlertid ikke bogen mindre spændende at læse.

Arne Søby Christensen

PERNILLE ULLA KNUDSEN: Lovkyndighed og vederhæftighed, sjællandske byfogeder 1682-1801. Jurist- og økonomforbundets Forlag, 2001. viii + 434 s., 225 kr.

Denne afhandling af historikeren Pernille U. Knudsen blev forsvaret for den juridiske ph.d. grad i 2001. Det siger meget om den retshistoriske forskningsvilkår i Danmark, at hun ikke kunne komme igennem med sit emne ved Det humanistiske Fakultet, men måtte henvende sig til Det juridiske Fakultet for at få iværksat et forskningsprojekt om et ellers så indlysende historisk emne som de danske byfogeder.

Den kronologiske ramme 1682-1801 er klar, idet byfogederne netop i 1682 fik mere magt, eftersom magistraterne i alle mindre byer blev nedlagt, og byfogeden derved blev den eneste, der varetog lokaladministrationen, mens 1801 danner slutstenen på en udvikling, hvorved byfogederne på Sjælland også fik tillagt borgmesterembedet (med undtagelse af Roskilde). Den geografiske ramme: seks købstæder på Sjælland (og begrundelsen for at vælge øen) kan til gengæld diskuteres, men bliver det ikke. Valget søges til en vis grad forklaret med, at købstæderne er eksempler på forskellige embedskumuleringstempi, men det kan forfatteren næppe have vidst, før hun gik i gang med at vælge købstæder til undersøgelsen, da spørgsmålet om embedskumuleringer strengt taget må høre med som et af afhandlingens resultater.

Bogen er delt i to hovedafsnit: en prosopografisk undersøgelse og en analyse af retspraksis, begge afsnit med diverse kapitler, der behandler forskellige emner. Det kapitel, der handler om »Eksamensforordning og eksamination«, er overbevisende og er et decideret nybrud. Det har længe været den herskende opfattelse, at enevældens retsbetjente var inkompetente, korrupte og vankundige. Det synes også at have været en af årsagerne til, at den juridiske embeds-eksamen blev indført i 1736. Men gennem anvendelsen af eksamensprotokollerne fra Det juridiske Fakultet kan Pernille Knudsen dokumentere, at det langt fra var så slemt. Ud af de seks byers 59 byfogeder blev de 18 eksamineret på universitetet i perioden efter 1736; her kunne forfatteren godt have skrevet, at det egentlig kun var de 30, der havde mulighed for at blive eksamineret efter indførelsen af juridisk embedseksamen: så var statistikken ovenikøbet blevet flottere. Det kan dog undre, at Pernille Knudsen vil have den senere byfoged i Skælskør, Jacob Severin Payngk til ved sin eksamen i maj 1758 at besvare et spørgsmål om »kontrastævning« ved at benytte Engelbrecht Hesselbergs *Juridiske Collegium*, der ifølge litteraturlisten først udkom i 1763. I forlængelse af dette kapitel skal kap. 9 om »Byfogedernes syn på lovgivningen« ses, hvor de svar analyseres, som retsbetjentene afgav i 1752 på foranledning af en reces om revision af lovgivningen. På tilsvarende vis har kapitel 12 om »Rådstue- og politiret« uomtvisteligt karakter af et nybrud. Pernille Knudsen gør her op med forestillingen om, at antallet af retssager i det 18. århundrede faldt, idet hun doku-